

Jyrkän historiaa "metsänäkökuilmasta"

Anja Mähönen

"Metsä-Jyrkkä" Metsä on ollut järvimalmin ohella tärkeä luonnonvara ja työllistäjä Jyrkän kylälle, ei ainoastaan ruukin toiminnan aikana, mutta myös koko 1900-luvun aina 60-luvulle asti. Jo 1800-luvun lopulla Paul Wahl & Co ja Iisalmen Tukkiliike ostelivat ei vain puuta, vaan myös metsätiloja turvatakseen sahojensa toiminnan. Paul Wahl & Co toimivat sahatoimen harjoittajina vuosina 1870 - 1909 Jyväskylän Yliopistolisen kirjaston tietojen mukaan. Metsä antoi siis ruukin ohella työtä ja leipää hyvin monille sonkajärvisille puunkaadossa, niitten ajamisessa sahoille ja varsinaisessa sahaustoiminnassa. Hinnat ja kontrahdit

Myyjillä ei ollut kuitenkaan aina todellista kuvaa puumääristä, metsätilojen hinnoista eikä aina niiden pinta-aloistakaan. Ja vaikka sopimuksia 1. kontrakteja tehtiin myös paperille, olivat ne muodoltaan niin väljiä, että yhtiöitten taholta taktikointi ja keinottelu olivat mahdollisia, jos niin haluttiin. Metsätila tai hakkuupalsta saattoi mennä joskus pilkkahintaan. Näin ollen puu raaka-aineena yhtiöille oli halpaa. Yhtiöt tekivät myös keskinäisiä kontrakteja, esim. viime vuosisadan lopulla Iisalmen Tukkiliike teki Wahlin sahoille 848 tukkikontrahtia, joista 407 oli Iisalmesta, loput Vieremältä ja Sonkajärveltä. Kontraktien keskipituus oli v. 1899 - 1893 välillä keskimäärin 4,8 vuotta. Alueellisesti oli pituuksissa paljon eroja. Iisalmessa oli mm. useita 10:ksi vuodeksi tehtyjä kontrakteja. Yleisenä sääntönä oli, mitä pohjoisempana palsta oli, sitä pidempi kontrakti. (Tieto Iisalmen Tukkiliike XVI Gd 1 tukkien ostokirjat 1887 - 1904 JyYo-kirjastosta.)

Iisalmen tienoilta, johon Sonkajärvin silloin kuului, osti Paul Wahl vuonna 1897 seitsemäntoista tilaa ja v. 1908 yhtiöllä oli omistuksessaan 36 erikokoista tilaa. Tiedot ovat Jyväskylän Yliopistolisesta kirjastossa olleista yhtiön myyntisopimuksista 24.8.1910.

"Rymi"

Paul Wahl & Co:n toiminnan loputtua v. 1909, tuli Walter Ahlströmistä suuryhtiön omistaja. Paul Wahl & Co myytiin "Rymille" kaikkine omaisuuksineen ja tuotantoineen. Takomotuotannon loputtua lopullisesti v. 1919, Ahlströminkin mielenkiinto suuntautui täällä Sonkajärvellä metsiin. Hakkuut olivat väliin pysähdyksissä, väliin taas käynnissä. "Rymin" tarjoamat metsätyöt toivat joka tapauksessa hyvää ansiolisää kaikkina vuosikymmeninä.

Puunkorjuu

Puunkorjuumenetelmät olivat vuosisadan alkupuolella vielä hyvin kehittymättömiä, eikä hyvälle työjäljelle pantu paljoakaan painoa. Valvonta yhtiöittenkin taholta oli olematonta. Kerrotaan, että varhaisimmissa vaiheissa tukkeja otettiin hakkuupalstoilta milloin mistäkin ja hakkuumiehet saivat jättää jäljelle niin pitkän kannon kuin halusivat. Paksussa hangessa ne jäivätkin metrisiksi. Käytäntönä oli myös, että yhdestä rungosta tehtiin vain yksi tukki, vaikka mittaa olisi ollut kahteenkin. Alhaiset hinnat aiheuttivat näin väljän käytännön. Kuitenkin Savon pihkaisia petäjiä ns. räkämäntyjä kaadettiin suuria määriä. Tähän työmenetelmien kehittymättömyyteen kiinnitettiin Ahlströminkin yhtiön taholta erityistä huomiota 1940-luvulla.

Nähtiin, että puun tarkempi ottaminen ja koko tehtäväkentän parempi hallitseminen kaikinensa parantaisi hakkuiden tuomaa lopputulosta. Sen saavuttamiseksi nähtiin tärkeäksi kouluttaa ensin omat metsätyönjohtajat, sillä puolella heistä näytti olevan vaillinainen, koko tehtäväkentän kattava koulutus. Toukokuussa vuonna 1949 yhtiön johto hyväksyi A.J. Ronkasen ja J.E. Arnkillin koulutussuunnitelman, joka mahdollisti 5 - 6 kk:n pituisten kurssien pitämisen Jyrkän Herralassa.

Johtajat

Ensimmäisenä rehtorina oli metsänhoitaja (nyt metsäneuvos) Eirik Arnkil. Muita metsäkoulun vaiheisiin liittyviä henkilöitä olivat Torsten Eriksson, Yrjö Haapanen, Risto Hytönen ja A.J. Ronkanen. Koulun opetuksesta vastasivat metsäihmisten lisäksi monen muun alan ammattilaiset kuten tuomari, kiviporari, eläinlääkäri ja sairaanhoitaja, Erik Tuovinen. Rehtorina Eirik Arnkil toimi yhden vuoden. Opettajana oli silloin Torsten Eriksson. Vuoden kuluttua Eriksson muutti Kajaaniin ja otti samalla vastaan rehtorin tehtävät. Opettajaksi tuli Erkki Manner. Metsänhoitaja Manner asui Jyrkällä lähes koko kurssitusten ajan.

Herrala

Herralan päärakennus kunnostettiin kurssipaikaksi. Suhteellisen vähin ovi- ja väliseinäjärjestelyin saatiin aikaan käyttökelpoinen kurssikeskus. Saman katon alle mahtuivat luentosali, oppilasarunnat, ruokala ja huoneet emännälle, talonmiehelle ja opettajille. Päärakennusta joudettiin kuitenkin välillä korjailemaan. Talvella siellä oli kylmä ja sieltä puuttui välttämättömiä saniteetitiloja.

Suunnitelma tehtiin jo vuonna 1955, mutta kunnostus toteutui vasta vuonna 1963.

Metsätyönjohtajakoulu toimi vuoden -63 kevääseen asti. Kurseja oli kaikkiaan yhdeksän. Tämän jälkeen Herralassa toimi valtion ylläpitämä, metsureille tarkoitettu Jyrkän metsätyökoulu muutamia vuosia.

Kurssien välillä pidettiin Jyrkällä lisäksi erilaisia lyhytkurseja ja opintopäiviä. Niillä käsiteltiin mm. metsänhoitoa, talviteiden rakennusta ja ensimmäisten moottorisahojen rakenteeseen, käyttöön ja huoltoon liittyviä seikkoja. Käytännön harjoituksiin sopivaa materiaalia, siis metsää, löytyi koulun läheltä yllinkyllin.

Metsätyömieskylä

Runsaat savotat tarvitsivat runsaasti työmiehiä. Pientilan poika seurasi usein isäänsä metsätöihin ja jäi samalla viljelemään perheineen perimäänsä maatilkkua. Lisäansiot olivat kuitenkin välttämättömiä. Savottatyöt olivat lähes ainoa vaihtoehto lisätulojen saamiseksi. Niissä oli vain muutama huono puoli. Ne olivat usein kymmenien kilometrien päässä kodista, ja kämpällä asuminen, erossa perheestä ei ollut erityisen miellyttävää. Nuorten perheitten mielenkiinto Ruotsiin tai Etelä-Suomen kaupunkeihin muuttamiseen lisääntyi täällä Sonkajärvellä huolestuttavasti. Mistä sitten työmiehiä firmojen savotoihin, jos muuttointoa ei saataisi taltutettua? Elinolosuhteitten parantamiseksi syntyi ajatus metsätyömieskylän perustamisesta Jyrkälle. Siellä asuvilla savotat olisivat niin lähellä kotia, että työssäkäynti onnistuisi kotoa käsin, joko yhteisillä kyydeillä tai vaikkapa mopolla.

Ajatuksen isä oli metsäneuvos Yrjö Haapanen. Mallin hän näki Ruotsissa, jossa suurten savotta-alueiden liepeille oli syntynyt metsätyömiesperheitten asuinyhteisöjä. Jyrkän kylän keskusta oli kosken länsipuolella. Samalle puolelle, Herralan läheisyyteen alettiin kaavailla asuinalueita sonkajärvisille metsuriperheille. Vanhin suunnitelma oli vuodelta 1955, Iivar Ekströmin tekemänä.

Seuraava versio oli vuodelta 1963. Kylä toteutuikin v. 1964. Ahlström Oy:llä oli omistuksessaan maa-alueita ja niille muodostettiin aluksi 5 tilaa; Masuuna, Sulatus, Hiililä, Puhallin ja Takkula. Suunnitelmaa oli kyllä useampaankin tilaan, olihan jo aikaisemmin yhtiön toimesta asemakaavoitettu alueita seudun asutusta varten. Asukkaiksi metsätyömieskylään oli tarkoitus valita sellaisia nuoria perheitä, joissa mies oli perehtynyt erilaisiin metsätöihin. Heidän ikänsä vaihteli 21 - 30 vuoteen. Yhtiö avusti asutuslainojen saannissa niin että niitä saatiin 32 % kiinteistön arvosta. Pankkilainaa oli 40 % ja yhtiön antamaa lainaa 28 %. Omaa rahoitusta ei ollut ollenkaan. Lainojen lyhennyksiin ja korkoihin meni aluksi kuukausittain ensimmäisen 15 vuoden aikana n. 150 mk ja sen jälkeen 16 vuoden aikana n. 30 mk/kk. Metsätyömiehen kuukausiansio oli silloin n. 800 - 1100 mk/kk. Talojen rakennus tapahtui ns. "avaimet käteen" - periaatteella. Yhtiön taholta talo rakennettiin valmiiksi ja metsurit saivat sitten ostaa sen omakseen.

Tietolähteet:

Erik Tuovinen, Jyrkän historia

Paul Wahl & Co sahatoimen harjoittajana v. 1870 - 1909, JyYo- kirjasto

Tieto yhtiön myyntisopimuksesta 24.8.1910 JyYo-kirjasto

Tieto Iisalmen Tukki-liike XVI Gd 1 Tukkien ostokirjat 1887 - 1904 JyYo- kirjasto

Metsäneuvos Yrjö Haapanen

Metsänhoitaja Torsten Eriksson